

aquesta dissonància entre com l'ésser és i com és vist i tractat, contribueix a l'eficiència de la interpretació tecnològica de l'ésser. Però és una eficiència il·lusòria, bastida amb miratges (com hem vist al capítol 2) que no poden perdurar. Tard o d'hora, la dissonància creix fins a esclatar com a alienació i contaminació, anomia i col·lapse.

En paraules de *Laudato si'*, cal una profunda transformació, «abans que les noves formes de poder derivades del paradigma tecnoeconòmic acabin arrasant no sols la política, sinó també la llibertat i la justícia» (§53). Aquesta transformació és indissociable d'una nova consciència:

Hauria de ser una mirada distinta, un pensament, una política, un programa educatiu, un estil de vida i una espiritualitat que conformin una resistència davant l'avenç del paradigma tecnocràtic (§111).

L'alliberament del paradigma tecnocràtic regnant es produeix de fet en algunes ocasions. Per exemple, quan comunitats de petits productors opten per sistemes de producció menys contaminants, sostenint un model de vida, de goig i de convivència no consumista. [...] També quan la intenció creadora del que és bell i la seva contemplació aconsegueixen superar el poder objectivant en una mena de salvació que s'esdevé en l'objecte bell i en la persona que el contempla (§112).¹⁴²

4. LA TECNOCRÀCIA CONTRA LA TRANSCENDÈNCIA

Com assenyalava fa temps el psiquiatre Joel Kovel, «la tecnocràcia i la transcendència s'exclouen mútuament».¹⁴³ No hi

142. Com hem assenyalat abans, el text original, italià i castellà, parla de paradigma *tecnocràtic* i no *tecnològic*.

143. JOEL KOVEL, «Schizophrenic Being and Technocratic Society», a: DANIEL MICHAEL LEVIN (ed.), *Pathologies of the Modern Self*, New York, New York University Press, 1987, p. 341: «This is because technocracy and transcendence are mutually exclusive. The former does not occur except through suppression of the latter».

ha tecnocràcia sense repressió de la transcendència. Tota transcendència és un vincle amb quelcom no tangible i no reïficable, i això resulta incomprensible (i intolerable) per al paradigma tecnocràtic, que ho redueix tot al que és tangible, reïficable, quantificable i burocratitzable. La tecnocràcia és incompatible amb la transcendència, perquè és incompatible amb la interioritat. I és incompatible amb la interioritat perquè és incompatible amb l'intangible. La tecnocràcia no pot acceptar l'intangible.

El món digital vol emular atributs tradicionals del Déu absolut, com l'omnipresència, l'omnisciència i l'omnipotència. Tot, dades i persones, ha de ser accessible des de tot arreu (omnipresència). Tot el que existeix o ha existit ha de poder ser algun dia digitalitzable (omnisciència) i manipulable (omnipotència). A *The Religion of Technology*, l'historiador David Noble mostrava que la tecnologia no només ha desplaçat la religió sinó que ha pres el seu paper, perquè hi ha una set d'espiritualitat en la fascinació per la tecnologia:

Tot i que en la societat d'avui els tecnòlegs, en la seva sòbria recerca de la utilitat, el poder i els beneficis, sembla que marquen la pauta de la racionalitat, són guiats també per somnis llunyans, per anhels espirituals de redempció sobrenatural. [...] la seva veritable inspiració rau en una altra banda, en una cerca persistent i transmundana de transcendència i de salvació.¹⁴⁴

Una cerca, afegim, desencaminada i vana. Quelcom semblant va intuir Raimon Panikkar:

L'home occidental d'avui, privat d'un suport tradicional cultural i religiós, sent cada vegada més que viu en un univers alienador i alie-

144. David F. NOBLE, *The Religion of Technology: The Divinity of Man and the Spirit of Invention*, New York, Penguin, 1999, p. 3.

nat, el centre del qual ja no és un Déu purament transcendent, ni el Kosmos, ni ell mateix. Mancat d'un punt focal espacial, intenta de situar aquest centre en el futur, que ha esdevingut per a molts el símbol modern de la transcendència. Totes les utopies futuristes, tan corrents avui dia, no són sinó signes d'aquesta mateixa recerca (ORP I.1, 51).

De fet, el cristianisme ja no és la religió d'Europa. Compta més el diner o la tecnocràcia. Sense aquesta, Europa no podria certament viure; sense el cristianisme, pràcticament ja hi viu (ORP II, 453).

També Albert Borgmann observa «una connexió entre el progrés de la tecnologia i el declivi de la fe» i lamenta que «el progrés de la tecnologia sembla convertir el cristianisme en quelcom superflu i irrellevant».¹⁴⁵ Això val per a tota tradició espiritual genuïna. En un món on se suposa que tot és calculable i controlable, i on tot valor es redueix a la utilitat «pràctica» (en termes del que és calculable i controlable), per a què serveix la espiritualitat? Com ja veia Guardini:

[...] decau la receptivitat religiosa. Amb això, repetim-ho un cop més, no ens referim a la revelació cristiana [...], sinó a la interpel·lació directa pel sentit religiós de les coses, a meravellar-se davant del fluir del misteri del món, tal com es presenta a tots els pobles i en totes les èpoques (ENM 82).

Aquest «meravellar-se davant del fluir del misteri del món» (*Erfasstwerden von der Geheimnisströmung der Welt*) és incompatible amb la tecnocràcia. El paradigma tecnocràtic, que només entén el que és controlable, és necessàriament aliè a tot *meravellar-se*, a tot *fluir* i a tot *misteri*.

145. ALBERT BORGMANN, *Power Failure: Christianity in the Culture of Technology*, Grand Rapids, Brazos Press, 2003, p. 7. El paradigma tecnològic no només desplaça, sinó que oculta la realitat del fet religiós, perquè transforma «la mateixa noció de què és real»: «The device paradigm, I am afraid, has not just taken cultural territory from the sacraments and left them untouched in their narrower sphere. By transforming the very notion of what is real it has likely clouded the very reality of the sacraments» (p. 126).

En l'experiència humana al llarg dels segles, sempre hi ha hagut aspectes de la realitat que quedaven fora del nostre control. Un simple exemple és el temps meteorològic. Alterar què fa el cel queda fora del nostre abast directe, però la majoria de cultures tradicionals han considerat que és possible influir-hi, no amb les mans i les eines, sinó amb el cor i amb la intenció, i per això han desenvolupat, posem per cas, rituals i pregàries per propiciar la pluja.¹⁴⁶ En el paradigma tecnocràtic, en canvi, creiem que el temps meteorològic és perfectament calculable i, per tant, predictable. No es tracta de demanar, sinó de controlar.

Cada vegada és més habitual sentir dir que «dissabte plourà» o «diumenge farà sol» amb absoluta convicció, amb la mateixa convicció amb què diríem «dissabte és dia 22» o «diumenge és Sant Jordi». Això es basa en una fe ingènua en el poder de càlcul dels ordinadors. També es basa en una ignorància de la teoria del caos i altres desenvolupaments científics que mostren un nucli d'impredictibilitat en el fons dels fenòmens (quàntics, com és sabut, però també macroscòpics). Si tenim prou dades i aparells, és fàcil predir el temps que farà demà, i és possible predir, amb un grau més o menys acceptable d'aproximació, el temps que farà d'aquí a tres o quatre dies. Si volem anar més lluny, el temps meteorològic esdevé més i més imprevisible, per moltes dades i sistemes de càlcul que tinguem, perquè la complexitat augmenta de manera exponencial i hi ha molts elements que actuen de manera no

146. Veg. Seyyed Hossein NASR, *The Spiritual and Religious Dimensions of the Environmental Crisis*, London, The Temenos Academy, 1999, p. 13: «All religious people who believe in the efficacy of rites and perform them have a way of looking at the natural world and their place in it which is very different from the secularist way that has itself led us to the environmental crisis. [...] Perhaps the best known, as far as displaying the direct relation between rituals and the natural world is concerned, is the rain-dance of the Native Americans, about which sceptics make jokes. [...] Of course, such a thing is laughed at by official science, but that does not matter for such a science neglects the *sympatheia* which exists between man and cosmic realities».

lineal, i alguns ho fan de manera intrínsecament imprevisible. Fins i tot les òrbites dels planetes del Sistema Solar, que semblaven simples i perfectament predictibles, ara sabem que de fet són caòtiques. Podem calcular amb tota precisió l'atracció gravitatòria entre dos cossos, però l'atracció gravitatòria entre tres cossos o més és impossible de calcular amb exactitud. És el que s'anomena en mecànica celeste el «problema dels tres cossos»: problema que no es pot resoldre, no perquè no tinguem prou dades o prou bones matemàtiques, sinó perquè trobem un nucli d'imprevisibilitat amagat en la naturalesa mateixa dels fenòmens.

Aquest nucli d'imprevisibilitat hauria de ser evident en els fenòmens meteorològics per a tothom que es preocupi d'observar-los directament. Però l'embranchida del paradigma tecnocràtic fomenta la falsa creença que el cel meteorològic és calculable i controlable. I si ja no veiem misteri en el cel, on el veurem?

La societat hipertecnològica i consumista tendeix a ocultar un tret fonamental de la naturalesa humana: la nostra incompletesa, el fet que la persona humana no és completa en si mateixa, i encara menys ho és l'individu aïllat. Deixant de banda diferències de matís, la tradició cristiana parla aquí de contingència (*contingentia*) i la tradició budista de *duḥkha* ('patiment, insatisfacció', sobretot en el sentit existencial). Totes dues tradicions (com tota tradició espiritual genuïna) ensenyen que la plenitud humana no ens és donada per naturalesa, sinó que s'ha d'assolir a través d'un camí, llarg i sovint ple d'obstacles, que porta al que aquestes tradicions anomenen, respectivament, salvació o alliberament (*nirvāṇa*).

La societat hipertecnològica i consumista no porta, òbviament, a la salvació o a l'alliberament. No hi porta perquè no hi ha mai un lloc d'arribada amb prou tecnologia i consum per no necessitar-ne més. No hi porta, tot i que un dels aspectes més seductors de la publicitat és la seva promesa de ple-

nitud i, implícitament, de salvació. Promesa falsa, però sempre latent en l'anunci, en el nou objecte de consum i en el darrer avenç tecnològic.

El que tradicionalment s'ha entès en el cristianisme com a contingència i necessitat de salvació, i en el budisme com a *duḥkha* i necessitat d'alliberament, queda eclipsat per l'enlluernadora allau de les «novetats»: els nous aparells llampanants i les noves possibilitats que ens presenten, com si es tractés d'una revelació; una revelació de plàstic i pampallugues. Aquesta revelació no revela, sinó que vela: en ocultar la contingència i la insatisfacció, en fer-nos creure que n'hi ha prou de consumir i acumular, encobreix un tret fonamental de la condició humana. I aquí rau el problema. Al dessota de la utilitat i dels impactes (en els ecosistemes, en la salut o en les relacions socials) que una tecnologia o un article de consum puguin tenir, la seva acumulació i la seva omnipresència creen un vel que no ens deixa percebre la nostra interioritat, una pantalla que no ens deixa veure qui som, una xarxa que sembla sostenir-nos, però que en realitat ens embulla i ens confon.

Què estem fent amb la condició humana? A mitjan segle xx, Romano Guardini, davant dels desenvolupaments tecnològics que en el seu temps començaven a condicionar la vida humana, es plantejava el següent:

Ara bé, aquí sorgeix la pregunta de si una vida així construïda és possible a llarg termini. ¿Té el sentit que cal perquè pugui seguir sent considerada una vida humana? (ENM 83).

Una característica de la condició humana, reconeguda a través dels temps i les cultures, és la de ser una vegada i una altra cruïlla de dos camins divergents: expressant-ho amb termes tradicionals de la cultura occidental, tenim l'opció d'enlairar-nos cap a l'angèlic o de davallar cap al brutal. La

disjuntiva entre l'angèlic i el brutal avui esdevé la disjuntiva entre sentir-se plenament humà (i, per tant, també diví) o bé sentir-se màquina (la brutalitat s'està mecanitzant més i més). En el món modern, la naturalesa humana segueix havent d'escollir entre un model d'enlairament i un de degeneració: la disjuntiva, cada vegada més, és entre la naturalesa angèlica i la naturalesa robòtica.

Hi ha dos camins, el de la interioritat i el de la reïficació. Hi ha dos models, el dels àngels i el dels robots. Són models incompatibles, són camins divergents.

I cal escollir.